

ANALIZA RĂSPUNDERII JURIDICE, CA FENOMEN SOCIAL

Daniel URSU

*Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru,
Departamentul Inginerie, Drept și Evaluare a Imobilului, gr. DP1806, Chișinău, Republica Moldova*

Rezumat. Răspunderea juridică, prin executarea funcțiilor ce-i revin, poate să contribuie eficient la instaurarea legalității și la un respect special față de normele de drept din partea fiecărui participant la raporturile juridice. Corectitudinea cu care se stabilește existența sau inexistența condițiilor ce implică răspundere juridică condiționează atitudinea societății față de reglementările legale, care poate fi atât pozitivă, cât și negativă. Bineînțeles că interesele societății o reclamă să fie pozitivă și să genereze respectul legii.

Astfel, studierea instituției răspunderii juridice, impune o abordare specială, decurgând în special din evoluția relațiilor sociale existente dar și din apariția altora noi.

Cuvinte cheie: răspundere juridică, norme juridice, comportament ilicit, organ al statului, repararea prejudiciului, valori sociale

Introducere.

Răspunderea juridică, în calitatea sa de fenomen social, poartă un caracter complex. Ea presupune, în primul rând, aplicarea conștientă a comandamentelor conținute de normele sociale, în al doilea rând, o judecată de valoare asupra comportamentului personal și a urmărilor sociale ce survin, și în al treilea rând, posibilitatea aplicării unei viitoare măsuri de către organele competente ale statului, de către organizațiile obștești sau colectivele de muncă pentru comportarea ilicită, precum și repararea prejudiciului provocat prin această comportare [1, p.79].

Răspunderea juridică constituie un subiect al cărui tratament provoacă dificultăți, în special la nivelul teoriei generale a dreptului. Acest subiect interesează toate disciplinele juridice de ramură, având o deosebire practică importantă, deoarece cu răspunderea se finalizează orice problemă juridică. Prezentă în toate ramurile dreptului, instituția răspunderii asigură eficacitatea ordinii de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale [2, p. 141].

Rezultatele cercetării.

Termenul „răspundere”, cum este utilizat în drept, este derivat din verbul latin „respondere”. Acest verb înseamnă a răspunde, dar în același timp și a plăti o îndatorire, o sarcină.

Profesorul englez M.L.A.Hart [2, p.143-144], cunoscut în plan internațional prin analiza conceptuală a dreptului, arată că expresiei „răspundere” i se pot atribui următoarele semnificații distincte:

a) răspundere care decurge dintr-o anumită funcție. Persoana răspunde pentru neîndeplinirea îndatoririlor sale ce decurg din rolul și funcția pe care le deține în cadrul unei anumite organizații. De exemplu: o persoană este responsabilă sau se comportă în mod responsabil, adică luându-și îndatoririle în serios și fiind dispusă să depună toate eforturile pentru a le îndeplini.

b) răspunderea cauzată. În acest caz, se poate porni de la exemplul „înghețul a fost răspunzător de accidentul rutier produs”, în sensul că accidentul s-a produs din cauza alunecășului. Se sugerează deci că în cazul răspunderii cauzate, aceasta poate fi atribuită nu numai ființelor umane, ci și evenimentelor naturale.

c) răspundere. Răspunderea este înțeleasă în felul următor: atunci când o persoană încalcă norma juridică ce o obligă la o anumită acțiune sau persoana este obligată de lege să suporte o pedeapsă sau să repare paguba pricinuită. Este vorba deci de faptul că o anumită persoană poate fi trasă la răspundere juridică, poate fi obligată să suporte pedeapsa sau să repare paguba pricinuită [1, p.79].

d) capacitatea de a răspunde. După profesorul Hart, cuvântul „răspundere” poate însemna și faptul că persoana are capacitatea de a înțelege ce i se cere să facă sau să nu facă, de a cântări ceea ce face, de a decide ceea ce va face sau nu.

Răspunderea socială care cuprinde întreaga sferă a realizării normale ia forma răspunderii politice, juridice, morale.

Răspunderea juridică se distinge de celelalte forme de răspundere socială prin faptul că vizează obligația de a da seama pentru încălcarea normei de drept. Nesocotirea prevederilor normelor de drept este singurul temei al răspunderii juridice [3, p. 272-273].

Abordând noțiunea răspunderii, trebuie să stabilim faptul, potrivit căruia pentru ca funcționarea răspunderii juridice să instituie specificul dreptului, să poată fi legată de scopurile generale ale sistemului juridic, este nevoie să existe credința că legea - legea dreaptă, legea justă - poate crea, ca stare de spirit în conștiința destinatarilor săi, sentimentul responsabilității [4, p.160]. Responsabilitatea este o condiție esențială a oricărei forme de organizare socială și a apărut odată cu apariția primelor forme umane de comunitate și s-a perfecționat pe parcursul evoluției societății. Ea constă în obligațiunea de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită, obligație ce se impune autorului faptei (acțiunii sau inacțiunii) contrare acestor reguli și care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale a unei asemenea conduit [5, p. 84].

Astfel, răspunderea juridică este o parte integrantă a responsabilității sociale. Specificul răspunderii juridice constă în faptul că se referă la obligația de a răspunde pentru încălcarea normelor de drept. Adică, răspunderea intervine atunci când o anumită conduită nu se conformează modelului stabilit de norma socială, iar această conduită este apreciată în mod negativ.

Răspunderea juridică se caracterizează prin semne distincte cum ar fi [6, p. 14]:

a) *legătura indispensabilă cu coerciția statală*. Aceasta reprezintă unul dintre aspectele impunerii statale. În baza faptului delictului apar un șir de raporturi între organele statale și delincvent: se identifică măsura impunerii statale asupra delincventului, această măsură fiind realizată etc. Dar în forma răspunderii se evidențiază nu oricare impunere din partea statului, dar numai aceea care aduce pentru delincvent apariția unor lipsuri cu caracter personal (privațiunea de libertate), patrimonial (amenda, confiscarea proprietății) sau de caracter organizațional (de exemplu, transferarea la o muncă mai puțin plătită în procesul sancțiunii disciplinare);

b) *baza ei faptică poate fi numai delictul*, adică actul unui asemenea comportament, ce reprezintă în sine unicitatea internă (conștiința sau voința individului) și externă (acțiunea). Aceasta semnifică că subiect al răspunderii juridice poate deveni orice persoană, vinovată de încălcarea dispozițiilor juridice;

c) *legătura cu condamnarea statală și socială a comportamentului delincventului* caracterizează conținutul răspunderii juridice și subliniază specificul ei, ca un mijloc de acțiune asupra delincventului.

Profesorul D.Baltag definește răspundea juridică drept o categorie prin care este desemnată obligația subiectului de drept responsabil de a suporta consecințele nerespectării unei norme juridice în vigoare în vederea restabilirii ordinii de drept în societate. Formulând această definiție, D.Baltag evidențiază o seamă de semnificații ale răspunderii juridice:

- 1) *este un raport de constrângere în urma încălcării unei norme juridice;*
- 2) *esența ei constă în obligația de a suporta efectele juridice ale faptei ilicite (repararea prejudiciului, pedeapsa în cazul răspunderii penale, privațiunea în dreptul administrativ) și nu suportarea propriu-zisă a consecințelor;*
- 3) *este expresia specifică a responsabilității juridice potrivit căreia fiecare individ trebuie să-și asume și să suporte consecințele faptelor sale;*

4) *este consecința săvârșirii faptei ilicite, iar responsabilitatea e premisă a faptei ilicite, fiindcă în lipsa ei nu există vinovăția juridică*[7, p.53].

După prof. I. Iovănaș, răspunderea juridică reprezintă o expresie a condamnării de către stat a unei conduite ilicite care constă într-o obligație de a suporta și executa o privațiune [8, p. 27-33].

După L.Barac, răspunderea juridică reprezintă mult mai mult decât un complex de drepturi și obligații corelative, iar raportul juridic de constrângere este de natură mai degrabă să înlesnească înțelegerea instituției date decât să-i definească esența. Astfel, răspunderea nu va fi instituție dacă nu va fi confirmată de dreptul obiectiv, responsabilitatea pură neexistând ca instituție, prin urmare, autoarea definește răspunderea juridică ca fiind instituția ce cuprinde ansamblul normelor juridice ce vizează raporturile ce se nasc în sfera activității desfășurate de autoritățile publice, în temeiul legii, împotriva tuturor acelor care încalcă sau ignoră ordinea de drept, în scopul asigurării respectării și promovării ordinii juridice și binelui public[9 p. 39-41].

În viziunea prof. M. Costin, răspunderea juridică își are temeiul în faptul ilicit, iar consecința constând în aplicarea sancțiunii juridice și reprezintă un complex de drepturi și obligații care formează conținutul raportului juridic de constrângere ce se leagă între stat, ca unic subiect activ și autorul faptei ilicite, subiectul pasiv al raportului juridic respectiv[10, p. 27-33].

Într-o altă opinie, răspunderea juridică a fost definită ca fiind o situație juridică de avertizare expresă a anumitor subiecte de drept despre consecințele juridice ale încălcării sau nerespectării normelor de drept în vigoare, de aplicare a constrângerii de stat în modul corespunzător încălcării constatate[11, p. 98-99].

După autorul V.I. Prisăcaru, răspunderea juridică poate fi de două tipuri, și anume:

- răspundere juridică în dreptul public;
- răspundere juridică în dreptul privat[12, p. 383].

Mai mult decât atât, răspunderea juridică se împarte și în funcție de ramurile de drept în care sunt cuprinse normele ce reglementează răspunderea juridică specifică fiecărei ramuri de drept (ca exemplu: răspundere juridică de drept civil, răspundere juridică de drept penal, răspundere juridică de dreptul muncii etc).

În doctrina juridică actuală se susține că pentru a stabili formele *răspunderii juridice* trebuie să se aibă în vedere două elemente: *gradul de pericol social* și *natura sancțiunii normelor juridice încălcate*, luate cumulativ.

Gradarea pericolului social și în funcție de acesta, ierarhizarea gravității consecințelor ce decurg din atingerile aduse anumitor interese este explicabilă din moment ce recunoaștem că în societate există în mod obiectiv, o ierarhie a valorilor.

În legătura cu natura sancțiunilor, se are în vedere clasificarea acestora în sancțiuni penale, administrative, disciplinare și sancțiuni civile.

Prin trăsăturile sale, prin natura sa și consecințele pe care le produce *răspunderea juridică* apare ca o *formă agravantă a răspunderii sociale*, întrucât faptele antisociale care declanșează *răspunderea juridică* prevede atingerea valorilor sociale și conturbă climatul de desfășurare a relațiilor de cooperare socială.

Răspunderea juridică conține un șir de particularități care o deosebesc de alte forme de răspundere și constrângere socială, dintre care menționăm:

- este un mijloc de ocrotire a ordinii de drept și un mod de realizare a puterii de stat;
- ia naștere ca urmare a unei fapte ilicite (acțiune sau inacțiune);
- este stabilită normativ și constă în aplicarea și realizarea normelor de drept;
- este însoțită de o condamnare de stat și obștească a autorului și a faptei săvârșite de el;
- presupune măsuri de constrângere și are o influență negativă asupra făptuitorului pe care acesta trebuie să-o suporte;
- se realizează conform unor reguli procesuale speciale, stabilite în normele de drept[1, p. 79].

Concluzii:

Răspunderea juridică este unul dintre pilonii fundamentali ai dreptului și societății și este o instituție foarte actuală atât în Republica Moldova, cât și în majoritatea statelor lumii, deoarece suntem un stat de drept, bazat pe democrație, principii și valori europene. Răspunderea juridică evoluează odată cu societatea, se redescoperă odată cu ea și de aceea studiul acestei instituții va fi întotdeauna actual.

Referințe:

1. POGONEȚ G. Răspunderea juridică – un fenomen social. *În Revista Administrarea publică*, 2004, nr. 1-2, p. 79-87.
2. VRABIE G., POPESCU S. *Teoria generală a dreptului*. Iași: Ștefan Procopiu, 1993. 186 p.
3. BALTAG D., GUȚU A. *Teoria generală a dreptului: curs teoretic*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 2002, 335 p.
4. POPA C. *Teoria generală a dreptului*. București: Lumina Lex, 2001. 320 p.
5. NEGRU B., NEGRU A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 529 p.
6. CUZNEȚOV A., *Răspunderea juridică - modalitate social-juridică a realizării dreptului. În Revista Națională de Drept, Ediție specială, nr.6-7, 12-13 mai 2011, p. 14-17*
7. BALTAG D. Teoria răspunderii juridice: aspecte doctrinare, metodologice și practice. *Teză de doctor habilitat*. Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Facultatea Drept. – Chișinău, 2008. 292 p.
8. IOVĂNAȘ I. *Considerații teoretice cu privire la răspunderea administrativă*, Cluj-Napoca, 1974, 159 p.
9. BALTAG D. Cauzalitatea – condiție inerentă a răspunderii juridice. *Revista nationala de drept*, 2006, nr.2. p. 33-39.
10. COSTIN M. N. *Răspunderea juridică în dreptul R .S. România*. Cluj Napoca: Dacia, 1974. 220 p.
11. GLIGA L. Considerație privind definiția răspunderii juridice. *În Studia Universitatis, Jurisprudenția*, 1970, p.98-105.
12. RISĂCARU V.I. *Tratat de drept administrativ român*, București, 1993, 540 p.